

[Головна](#) → [Тема сезону](#) → [Гендерне насильство](#)

Годі терпіти: усе про гендерне насильство проти жінок

6 березня 2018

29691

 3 тиж
 Подоба
 Пошир

Тамара Марценюк

соціологія

Кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології Києво-Могилянської академії, гендерна експертка Української Гельсінської спілки з прав людини, гостюва дослідниця за програмою імені Фулбрайта (2017–2018) в Колумбійському університеті (США). Викладає курси на гендерну тематику «Вступ до гендерних студій», «Гендер і політика», «Маскулінність і чоловічі студії», «Фемінізм як соціальна

теорія та суспільний рух» та інші.

Сфера наукових інтересів охоплює такі теми: соціологія гендеру, соціальна структура суспільства, гендерні відносини та гендерна політика (в Україні і Швеції); соціальна нерівність і соціальні проблеми; жіночий, чоловічий та ЛГБТ рухи; розмаїття (diversity). Авторка близько 80 наукових праць, низки публіцистичних статей, розділів у підручниках і книжках.

Поділяє ідею публічної соціології — науки і досліджень заради суспільних змін, тому постійно бере участь у різних міжнародних дослідницьких і викладацьких проєктах, останній із яких стосується теми «Фемінізм як соціальна теорія і суспільний рух: світовий досвід і Україна».

Авторка курсу «Жінки та чоловіки: гендер для всіх» на онлайн-платформі Prometheus. У 2017 році видала книжку «Гендер для всіх. Вилік стереотипам» («Основи»), а 2018 року — «Чому не варто боятися фемінізму» («Комора»).

ЩО ТАКЕ ГЕНДЕРНЕ НАСИЛЬСТВО?

Під гендерним насильством (gender-based violence) мається на увазі насильство, яке чинять переважно чоловіки проти переважно жінок. Загалом агресивну поведінку очікують від саме чоловіків, тому чоловіки — це та група, яка переважно чинить насильство будь-якого типу (хоча й сама страждає від насильства в війнах, розбоях, вуличному насильстві тощо). Тобто передусім чоловіки є агресорами, які коять насильство проти жінок, дітей та інших чоловіків. Жіноча гендерна роль «пасивної» і «слабкої» статі, гендерна нерівність, нерівні можливості на ринку праці тощо роблять жінок групою, вразливішою до насильства.

Більше про насильство як частину чоловічої гендерної ролі читайте в [статті Майкла Кауфмана "Конструювання маскулінності та триада чоловічого насильства"](#).

КОЛИ І ЯК ПОЧАЛИ ОБГОВОРЮВАТИ ГЕНДЕРНЕ НАСИЛЬСТВО: ГЕНЕАЛОГІЯ ТЕМИ

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та про боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) — це перший юридично обов'язковий інструмент у цьому питанні на європейському рівні, а також один із найперспективніших міжнародних договорів у цій галузі. Конвенція стверджує абсолютну неприпустимість насильства щодо жінок і домашнього насильства та постулює його гендерний характер і зв'язок з гендерною нерівністю. Попри чималі позитивні зрушення в державних політиці й практиці, різні форми насильства щодо жінок і далі залишаються поширеною проблемою на всіх рівнях суспільства в усіх державах-членах Ради Європи, зокрема і в Україні[1].

Більше про міжнародні конвенції:

Олена Зайцева. Захист прав жінок: чому міжнародні конвенції погано працюють

ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Однією з найпоширеніших форм гендерного насильства вважається так зване домашнє насильство (domestic violence), або насильство в сім'ї, якщо говорити мовою українського законодавства.

За результатами соціологічного дослідження «Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві» (2006), найпоширенішим видом насилля було названо насильство в сім'ї з боку партнера по шлюбу[2]. Жінки зазнають його вчетверо частіше за чоловіків. Тому в Україні ще більше як десять років тому почали вживати заходи для допомоги жертвам насилля і попередження цього явища.

У 2001 році у відповідь на стурбованість рівнем насильства в сім'ї в Україні було ухвалено закон «Про попередження насильства в сім'ї»[3]. — перший у колишніх радянських республіках спеціальний законодавчий акт, який спонукає до боротьби з побутовим насильством. Відповідно до цього закону, насильство в сім'ї — будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї стосовно іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю. Крім того, в цьому законі виділено чотири типи насильства в сім'ї: фізичне, психологічне, економічне та сексуальне.

У 2010 році розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено план заходів з проведення національної кампанії «Стоп насильству!» на період до 2015 року[4].

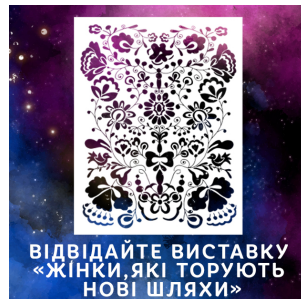
Україна підписала Стамбульську конвенцію 7 листопада 2011 року. Головне завдання проєкту — підготовка до ратифікації та сприяння імплементації Стамбульської конвенції. Основним завданням проєкту Ради Європи й уряду Швеції «Запобігання і боротьба з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні» (1 вересня 2013 — лютий 2016) було дати українським органам влади точну картину в певних сферах (законодавство, політика і практика) та визначити сфери, які потребують реформування. Мета — забезпечити відповідність стандартам ЄС, зокрема вимогам Стамбульської конвенції, а також запобігання і боротьба з насильством щодо жінок та домашнім насильством як поширеним проявом порушення прав людини. У рамках проєкту було проведено низку

ПІДПИСАТИСЯ НА ДАЙДЖЕСТ

ІМ'Я

E-MAIL

ПІДПИСАТИСЯ

НОВИНИ

Навчальний курс «Гендерна рівність та протидія сексуальним домаганням у військовій сфері»

29 квітня 2021

Команда [Невидимий Батальйон / Invisible Battalion](#) анонсують навчальний курс «Гендерна рівність та протидія сексуальним домаганням у військовій сфері», який розпочнеться вже за тиждень, 6 травня.

Студпарламент КНУ ім. Тараса Шевченка запустив ЛГБТ+ проєкт "Таємниця з моєї шафи"!

26 квітня 2021

«Таємниця з моєї шафи» має на меті розвіяти міфи та стереотипи, які існують навколо теми ЛГБТ+.

Міжнародний день дівчат в ІКТ: як святкують 10-річчя в Україні

26 квітня 2021

На честь Міжнародного дня дівчат в ІКТ, 22 квітня [CSR Ukraine](#), експертна організація Центр «Розвиток КСВ», та її ініціатива [#ДівчатаSTEM](#) провели онлайн конференцію з надихаючими жінками "День дівчат в

«Майбутнє за персоналізованою медициною та біотехнологіями»: STEM is FEM познайомив українських школярів із трендами фармакології

26 квітня 2021

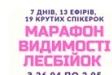
Благодійний освітній проєкт провів 10-й безкоштовний навчальний модуль з технічних дисциплін. Темою ювілейного семінару стала одна з найактуальніших під час епідемії коронавірусу галузь – фармакологія.

Релігія та гендерний розрив у зарплатках: чи є зв'язок?

23 квітня 2021

У жовтневому дослідженні Журналу академічного менеджменту виявили причинно-наслідковий зв'язок між релігією та гендерним розривом у зарплатні.

Марафон видимості лесбійок від Гендер в деталях

22 квітня 2021

З 26.04 по 2.05 тривав марафон видимості лесбійок в інстаграм, 13 прямих ефірів про лесбійок, їхнє життя та суспільство, частиною якого вони є.

ЄС підтримує відкриття онлайн клубу для татів у Києві

20 квітня 2021

досліджень і підготовлено публікації (українською й англійською мовами)[5]. Наприклад, Звіт про кращі міжнародні практики й стандарти у сфері протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству[6].

Процес ратифікації Стамбульської конвенції в Україні сповільнився через опір консервативної групи народних депутатів, які заперечують вживання слова «гендер» у тексті закону.

Інформацію про іншу нормативно-правову базу з питань запобігання домашньому насильству розміщено на сайті Міністерства соціальної політики[7].

Дізнайтеся більше про регулювання проблеми гендерного насильства в українському праві [в статті Олени Зайцевої "Проблематика гендерного насильства в українському законодавстві"](#).

Чим гендерне насильство відрізняється від інших видів насильства?

- Найчастіше це насильство здійснюється в приватному просторі (домашнє насильство), тому його погано розпізнають і карають органи правосуддя.
- Це проблема ХХІ століття, актуальна для всіх країн світу, немає жодної країни, де цю проблему була б вирішено.
- Насильство може пояснюватися «культурою», наприклад, так звані «вбивства честі» (родина звинувачує жінку в непокорі і небажанні «зберігати сімейні традиції» та вбиває за те, що жінка мала стосунки з чоловіком без згоди сім'ї, часто з чоловіком з іншої культури; такі випадки трапляються у Єгипті, Ємені, Пакистані, Туреччині й інших країнах). В окремих країнах гендерне насильство закріплено в законодавстві.
- Проблема перейшла з «приватної» сфери у публічну (тобто особисте стало політичним), тому наразі вирішується на державному рівні.
- Потрібні спільні зусилля дослідників, політиків, громадських активістів і ЗМІ, щоб його подолати.

Більше про закони проти жінок [в статті Катерини Чистофорової "Закони проти жінок"](#).

Види гендерного насильства

Найпоширенішими видами гендерного насильства у світі вважаються зґвалтування, домашнє насильство (або насильство в сім'ї), проституція, секс-торгівля, сексуальні домагання.

Існують також приклади гендерного насильства, які пояснюють так званого культурою, традиціями і звичаями, наприклад, ранні або дитячі (часто примусові) шлюби, обрізання жіночих статевих органів, убивство честі.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) окрему увагу звертає на сексуальне насильство щодо жінок з боку інтимного партнера (intimate partner and sexual violence against women)[8]. ВООЗ наводить таку класифікацію видів насильства відповідно до життєвого циклу жінки (див. табл. 1).

Таблиця 1. Типи насильства відповідно до віку жінок (класифікація ВООЗ)[9].

№	Віковий цикл	Типи насильства
1	До народження	Селективні за статтю аборти
2	Дитинство	Жіноче дітовбивство; фізичне, сексуальне і психологічне насильство
3	Дівочтво	Дитячий шлюб; обрізання жіночих статевих органів; фізичне, сексуальне і психологічне насильство; інцест; дитяча проституція і порнографія
4	Підлітковий вік і повноліття	Насильство в процесі залицяння і зустрічей (наприклад, зґвалтування від інтимного партнера, обливання кислотою); сексуальні стосунки через економічну необхідність; інцест; зґвалтування; сексуальні домагання; примус до проституції і порнографії; торгівля жінками; примусовий секс у шлюбі; насильство з боку партнера; вбивство з боку партнера; психологічне насильство; зловживання жінками з інвалідністю; примусова вагітність
5	Літній вік	Примусове «самогубство» або вбивство вдів з економічних причин; сексуальне, фізичне і психологічне насильство

Певні типи гендерного насильства можуть бути як з боку партнера, так і з боку держави, як-от примусовий аборт чи примусова стерилізація. Найчастіше цей тип насильства відбувається в приватному просторі, тому заведено говорити про «насильство в сім'ї» (домашнє насильство).

Більше про глибинні засади насильства як явища, з яким стикаються у жінки, у [статті Ганни Гриценко "Розбираємося з насильством: соціологія і психологія явища"](#).

Фізичне насильство

Фізичне насильство в сім'ї — умисне завдання одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побиттів, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, завдання шкоди його честі й гідності[10].

Згідно з даними правозахисників, фізичне і психологічне насильство — найпоширеніші види насилля, на які припадає 95 % випадків[11].

В Україні правоохоронці найбільшою мірою ідентифікують фізичне насилля. **Згідно з опитуванням громадської думки 2009 року**[12], 21 % українців стикалися з фізичним насильством (побиття, замикання, зв'язування, примушування стояти нерухомо).

Психологічне насильство

Психологічне насильство в сім'ї — насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування,

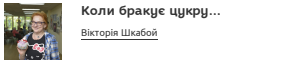
За підтримки Європейського Союзу клуб для татів «Tatohub.Kiev» почав свою роботу онлайн 6 квітня. Цей клуб створено для батьків Києва, які хочуть бути більш залученими та усвідомленими батьками, розподіляти

20 квітня 2021

Майже половина жінок в 57 країнах, що розвиваються, позбавлені права вирішувати, чи займатися сексом зі своїм партнером, чи користуватися контрацептивами або звертатися за медичною допомогою. Про це

СПІЛЬНОТА

Коли бракує цукру...

Вікторія Шкабой

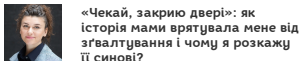
Пів на першу ночі. Стою голяка на кухні та їм другий поспіль бутерброд із салом. До того я вже поглинула кілька цукерок, а заїм свій нехитрий бутер, скоріше за все, фінішками. Ні, це не чиясь сексуальна фантазія про

Одна із перших науково-фантастичних книжок була написана у 1600-х герцогинею

Лідія Демченко

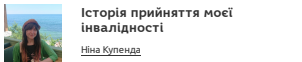
Вступити у філософську дискусію із Леді Маргарет Кавендіш, герцогинею Ньюкастлу-на-Тайні, означало назавжди змінити свої погляди. Народжена у 1623 році, Кавендіш була аристократкою, добре відомою в колах

«Чекай, закрию двері»: як історія нашої врятувала мене від зґвалтування і чому я розкажу її синові?

Марта Гавришко

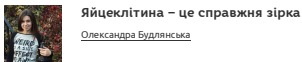
Ніколи не забуду свого першого наукового стажування за кордоном. Це була моя перша самостійна поїздка за межі України. Мені було 23 роки. Я була аспіранткою історичного факультету Львівського національного

Історія прийняття моєї інвалідності

Ніна Куленда

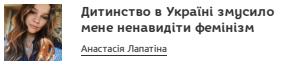
Я лежу, і у мене всі ноги в шрамах. Я ходжу, і мої ноги набрякають. Я плачу, бо боюся, що колись не зможу ходити. Історія прийняття моєї інвалідності. Я жінка, і я лесбійка. Збрешу, якщо скажу, що прийняти це було

Яйцеклітина – це справжня зірка

Олександра Будлянська

Це цитата з книжки «Приховане диво» Ніни Брокман та Еллен Стьюкен Дааль. Книжки, яка розповість вам усе про жіночі статеві органи, стать, секс, оргазм, контрацепцію та про хвороби й як їх уникнути.

Дитинство в Україні змусило мене ненавидіти фемінізм

Анастасія Лапатіна

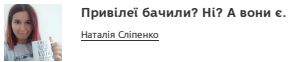
Я народилася в Україні, пострадянській державі, в якій назвати себе феміністкою може бути настільки ж дивно, як назвати себе повією. Зростала в традиційній родині, в мене був батько який працював і мама яка

Як воно — бути жінкою

Марія Гумецька

Чому я сьогодні тут? І хто я? Називай мене Паприка, хочадесь тут буде зазначено й моє справжнє ім'я. Що важливо знати про мене? Маюлю, слухаю музику, перекладаю. Які мої погляди? О, я кетлінмораністка. Це

Привілеї бачили? Ні? А вони є.

Наталія Сіленко

Текст на основі коментаря незнайомого мені чоловіка у фейсбуці френдеси. "Я все розумію, але (с) мені не подобається ця риторика, що білі чоловіки тепер перед усіма в боргу, — пише він. — Я от особисто нікого не

заликування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю[13].

Як і фізичне насильство, психологічне теж досить поширене. Наприклад, за вісім місяців 2010 року майже половина випадків (25649 із 55727), пов'язаних з особами, які стоять на профілактичному обліку в МВС, стосуються психологічного насильства в сім'ї[14].

Згідно з результатами опитування громадської думки 2009 року[15], 35 % українців стикалися з психологічним насильством (найчастіше це постійне приниження і контроль).

Про психологічне насильство з позицій філософії, культурології та психології дізнайтеся з матеріалу Валерії Зубатенко "Нотатки про психологічне насильство".

Економічне насильство

Економічне насильство в сім'ї — умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я[16].

Цей тип насильства набагато рідше фіксують відповідні органи. Наприклад, за вісім місяців 2010 року лише 3 % випадків (1755 із 55727), пов'язаних з особами, які стоять на профілактичному обліку в МВС, стосуються економічного насильства в сім'ї[17].

Хоча згідно з результатами опитування громадської думки 2009 року[18], 17 % українців стикалися з економічним насильством (примуснення звітувати за кожну копійку, присвоєння обманним шляхом чи знищення майна).

Про економічний тиск на жінок читайте у статті Любові Жарової "В деталях: економічна дискримінація та економічне насильство".

Сексуальне насильство

Сексуальне насильство в сім'ї — протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканність іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру щодо неповнолітнього члена сім'ї[19].

Найбільш табуований вид насильства, який важко виявити. Згідно з даними звіту «Права людини 2009–2010», за вісім місяців 2010 року не зафіксовано жодного випадку сексуального насильства в сім'ї, пов'язаного з особами, які стоять на профілактичному обліку в МВС[20]. Одиничні статистичні випадки, що їх МВС зафіксувало в минулі роки, не означають, що це явище поширено в Україні. Правоохоронним органам дуже важко виявити сексуальне насильство в сім'ї, адже ця тема вважається приватною і тому замовчується.

Згідно з результатами опитування громадської думки 2009 року[21], 1 % українців стикався із сексуальним насильством (примуснення силою до статевого акту). Опитування громадської думки свідчать, що сексуальне насильство найчастіше коїли чоловіки стосовно своїх дружин.

Більше про сексуальне насильство в наступних матеріалах:

Олена Зайцева. Закон і сексуальне насилля в різних країнах світу: захист чи фікція?

Наталія Тонких. Зґвалтування по-українськи: аналіз випадків сексуального насилля щодо українок.

Чи є патріархальний секс як такий насильством щодо жінок? Про це більше у трилогії Ганни Гриценко:

Ганна Гриценко. «П'ятдесят відтінків» сексуальної експлуатації жінок

Ганна Гриценко. Полювання на жінку: сексуальна асиметрія в патріархаті

Ганна Гриценко. Культура сексу, орієнтована на жінку

Коли насилля в сексі не є сексуальним насиллям - дізнайтеся у матеріалі Ганни Гриценко. За межами «явального» сексу: чим є і чим не є БДСМ.

Торгівля жінками

Ще один актуальний для українського суспільства тип гендерного насильства — торгівля людьми, зокрема жінками. Торгівля людьми — серйозна проблема в галузі прав людини в Україні, яка є джерелом походження, транзитною територією і країною призначення для чоловіків, жінок і дітей. Міжнародна організація з міграції (МОМ) працює з жертвами торгівлі людьми в Україні з 2000 року; через відсутність централізованої національної системи збору даних найчастіше використовують саме статистику МОМ, зокрема й український уряд.

У період з 2000-го до березня 2015 року МОМ надала допомогу 11 086 жертвам торгівлі людьми в Україні[22], хоча загальна кількість жертв, імовірно, набагато більша. МОМ уважає, що після здобуття незалежності 1991 року понад 120 тис. чоловіків, жінок і дітей стали жертвами торгівлі людьми[23]. З 2004 року, коли почали враховувати і звертати увагу на статі жертв, більше як дві третини постраждалих виявилися жінками. Там, де мета торгівлі сексуальна, переважну більшість жертв становлять жінки: 99 % жертв, яким з 2007 року надано допомогу, — це жінки (2190 осіб порівняно з 25 чоловіками)[24].

Якщо жертви з різних країн продаються в Україну або через неї, власне українських жертв вивозять не тільки до інших країн, головню Європи й Азії, а й у інші регіони України. Найбільш вразливі в аспекті торгівлі людьми молоді самотні жінки з низьким рівнем життя. У них часто обмежений доступ до можливостей працевлаштування, тому вони незмінно є об'єктом полювання з боку вербувальників-українців, які здобувають їх шляхом шахрайства, примусу чи боргового рабства. Чи призводить проституція до торгівлі жінками?

Про це більше у наступних матеріалах:

Дафна Рачок. Секс-робота і всі-всі-всі: принципи та втілення легалізації і декриміналізації.

Боротьба з торгівлею жінками

З кінця 1990-х років українська влада зробила низку кроків, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми, зокрема жінками. Разом із загальною криміналізацією торгівлі людьми через статтю 149 Кримінального кодексу (яка встановлює кримінальну відповідальність за торгівлю людьми для сексу й праці) від 1999 року уряд затвердив низку планів дій, а 2011 року Верховна Рада України ухвалила закон «Про протидію торгівлі людьми»[25], з метою знизити її рівень та надати підтримку жертвам.

У 2012 році було затверджено Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2015 року[26]. Організація «Ла Страда — Україна» запровадила національну «гарячу лінію» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми й гендерної дискримінації. МОМ підтримує окрему національну довідкову безкоштовну лінію з питань міграції і протидії торгівлі людьми[27].

Розвідувальна журналістика про торгівлю жінками

У 2005 році канадський журналіст Віктор Маларек презентував[28] україномовний переклад своєї книжки «Наташі: сучасна світова секс-торгівля» про торгівлю жінками[29]. В анотації зазначено: «Відомий канадський журналіст Віктор Маларек, спираючись на матеріали власних журналістських розслідувань, описує масштаби поширення у світі торгівлі жінками для потреб проституції. Жертвами ділків останніми роками найчастіше стають вихідці зі Східної та Центральної Європи, зокрема українки, росіянки, молдаванки, чешки. Аналізуючи це ганебне явище, автор вказує його глибинні причини й пропонує шляхи його усунення. Для осіб, які планують поїхати на роботу за кордон, їхніх родичів, друзів і знайомих, а також усіх тих, кому не байдуже проблема торгівлі людьми»[30].

Сексуальні домагання: означення поняття

Специфіка сексуальних домагань полягає в тому, що вони відбуваються не у приватній сфері (вдома), а в публічній, наприклад у робочому середовищі або в громадському транспорті. Тобто гендероване насильство в робочому середовищі називають сексуальними домаганнями[31].

У статті 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005)[32], наведено означення сексуальних домагань: «дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування».

І хоча означення деталізує дії сексуального характеру, воно вважається неповним, бо передбачає лише вертикальні відносини (підпорядкування типу начальник— підлеглий) і не охоплює відносини горизонтального типу (між колегами), серед яких теж трапляються випадки сексуальних домагань. Мало того, дані міжнародних досліджень свідчать, що сексуальні домагання частіше бувають серед колег, аніж у відносинах начальник—підлеглий.

Дослідження сексуальних домагань

Проблему сексуальних домагань як форми гендерної дискримінації вивчають передусім різні громадські організації в рамках міжнародних проєктів. Наприклад, моніторинг ситуації щодо сексуальних домагань здійснювався в міжнародному проєкті «Зупинимо насилля проти жінок» (Stop Violence against Women). Про сексуальні домагання в Україні там сказано, що, незважаючи на статтю 154 Кримінального кодексу України, до суду доходить дуже мало випадків сексуальних домагань (або не доходить жодного).

Західноукраїнський центр «Жіночі перспективи» (Львів) провів дослідження проблем сексуальних домагань на робочому місці з боку керівників і колег по роботі (2005). Згідно з його результатами, серед жінок і чоловіків у віці від 18 до 59 років, котрі живуть у Львові і Львівській області, фактично кожна десята опитана людина стикалася на роботі з небажаними неформальними поплескуваннями й погляджуваннями сексуального характеру з боку начальства. Стільки само людей зазнавали небажаної сексуальної ініціативи з боку колег, які стоять на одному з ними щаблі в офісній ієрархії.

Опитування громадської думки, яке 2008 року проводила «Ла Страда — Україна» разом з Київським міжнародним інститутом соціології, свідчить, що 96 % громадян України погоджуються з фактом існування сексуальних домагань; 43 % українців бачать проблему сексуальних домагань актуальною для України; 62 % жінок і 38 % чоловіків вважають, що «сексуальні домагання — це можливість просунутися по кар'єрних сходах».

Про історію законодавчого означення поняття сексуальних домагань дізнайтеся в статті Катерини Вітер "Що таке сексуальні домагання?".

Дитячі (ранні) шлюби: у чому проблема?

Міжнародна спільнота стурбована світовими масштабами дитячих (або ранніх) шлюбів та їхніми наслідками для здоров'я і благополуччя дівчаток і хлопчиків[33]. Фонд народонаселення ООН реалізує всесвітню кампанію «Зупинимо дитячий шлюб», мета якої — інформувати і попередити ранні шлюби серед вразливих категорій населення.

Згідно з Конвенцією про права дитини (1989), «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до цієї особи, вона не досягає повноліття раніше». Тому дитячий (або ранній) шлюб — це офіційний або неофіційний союз двох людей, коли принаймні однієї з них ще не виповнилося 18 років. Ранній шлюб — це гендероване явище, яке чинить неоднаковий вплив на дівчаток і хлопчиків. Загалом у світі кількість хлопців у ранніх шлюбах набагато менша, ніж кількість дівчат. Щороку 14 мільйонів дівчаток виходять заміж у віці до 18 років, а в розвиткових країнах кожна сьома дівчина виходить заміж у віці до 15 років.

Міжнародна правозахисна спільнота переконана, що дитячі шлюби (які, крім того, можуть бути ще й примусовими) слід визнавати порушенням прав людини і прав дітей. Дівчата в ранніх шлюбах вразливі до насильства в сім'ї і сексуального насильства в стосунках, які не є рівними. Якщо вони вагітніють, то часто стикаються з ускладненнями під час вагітності й пологів, адже їхні тіла не готові до дітнародження. Вступивши в ранній шлюб, хлопці й дівчата часто змушені кидати освіту, щоб заробляти гроші чи виконувати хатні обов'язки. Виконавчий директор

Фонди народонаселення ООН Бабатунде Осотімехін зазначив: «Рішення вийти заміж чи одружитися має робитися добровільно; це поінформоване рішення, яке ухвалюють без страху, примусу чи надмірного тиску. Це рішення дорослої людини, яке слід робити, коли людина справді готова до нього».

Про вік сексуальної згоди й наслідки прив'язки до стану сексуальної зрілості читайте в статті Олени Зайцевої "Вік сексуальної згоди: кого і від чого захищаємо".

Ранні шлюби в Україні[34]

Кількість ранніх шлюбів в Україні поступово зменшується і характеризується малими масштабами. Загалом ранні шлюби притаманні більше жінкам, ніж чоловікам. Згідно з даними Державного комітету статистики України за 2012 рік, заміжні жінки у віковій групі до 18 років включно становили 2,62 % від усіх заміжніх жінок, а чоловіків відповідної вікової групи майже всемоєр менше — лише 0,4 %.

Дитячі шлюби притаманні радше сільській місцевості, ніж міській. Зокрема, в селах підлітки віком 15–19 років одружуються вдвічі частіше, ніж у містах. Лише кожна друга жителька міста і кожна третя жителька сільської місцевості користується сучасними методами контрацепції. Крім того, існує безпосередній зв'язок між рівнем освіти молоді, матеріальним становищем та одруженням.

Серед причин вступу в ранній шлюб слід виділити поширені в суспільстві гендерні стереотипи. В Україні ранні шлюби пов'язано з ранніми сексуальними стосунками і незапланованою вагітністю. Вразливою соціальною категорією для ранніх шлюбів вважається ромська національна меншина України, особливо роми, які проживають компактно. Дитячі шлюби серед дівчат і хлопців ромської меншини спричинено патріархальними традиціями та бідністю.

ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНОМУ НАСИЛЬСТВУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Щорічна міжнародна кампанія «16 днів протидії гендерному насильству»

25 листопада починається всесвітня кампанія «16 днів активних дій з подолання насильства проти жінок», що її запровадив генеральний секретар ООН Пан Гі Мун. Кампанія триває до іншої знакової для міжнародної спільноти дати — Дня прав людини (10 грудня). Кампанія з глобальним гаслом «Разом подолаємо насильство щодо жінок» закликає уряди всіх держав, громадянське суспільство, молодь, жіночі організації, бізнес-структури, журналістів та інших об'єднатися і дати відсіч глобальній епідемії насильства над жінками й дівчатами.

Про звинувачення жертви в злочинах насильства читайте в матеріалах Анни Лігіної:

[Анна Лігіна. Звинувачуйте гвалтівників — і поверніть жінкам парки, вулиці та їхні власні домівки](#)

[Анна Лігіна. «Вона сама \(не\)винна»: соціальні і психологічні причини звинувачення жертви](#)

Приклад інформаційних кампаній із боротьби з сексуальним насильством у США

Найвідоміший у світі інфопривід для привернення уваги до питання гендерного насильства — так звані «16 днів протидії гендерному насильству». Світова спільнота щороку долучається до цієї акції під егідою ООН з 25 листопада (Міжнародний день боротьби з гендерним насильством) до 10 грудня (Міжнародний день прав людини).

Цікавий досвід інших кампаній, які теж можуть бути корисними в Україні. У сфері забезпечення гендерної рівності Сполучені Штати відомі у світі як країна, яка успішно працює з подоланням насильства проти жінок. Національна коаліція проти домашнього насильства вже більше як тридцять років бореться з насиллям у сім'ї. Крім «16 днів протидії насильству», у США організовано окремі кампанії для привернення уваги до певних аспектів проблеми. З 2001 року квітень — це офіційно місяць боротьби із сексуальним насильством[35], коли по всій країні, в різних спільнотах проводиться низка заходів і кампаній.

Досвід США у боротьбі з домашнім насильством цінний з погляду його тривалості і масштабності. Ще в 1960–1970-х роках проблему гендерного насильства актуалізували активіст(к)и так званої другої хвилі фемінізму. Тепер це величезний інституціоналізований рух проти насилля, який об'єднує багато державних структур і громадських організацій. Родзинка цієї активності — те, що чоловіки нарівні з жінками долучилися до діяльності з подолання насильства і зайняли свою нішу, яку називають чоловічим рухом проти насильства (antiviolence men's movement)[36].

Гасло однієї з кампаній з подолання сексуального насильства — «Час долучитися до вирішення проблеми» (It's time... to get involved). У ній акцент роблять на тому, щоб залучити до превентивних заходів кожного / кожна з нас та привернути увагу до проблем сексуального насильства чи то в школі, університеті, робочому середовищі, чи у своїй спільноті, районі проживання. Головна мета кампанії — інформувати про проблему та спонукати пересічних її свідків не мовчати.

Традиційно вважалося, що про сексуальне насильство соромно говорити, зізнаватися в ньому, що воно стосується когось, але не нас. Натомість, як свідчать результати досліджень цієї проблеми, воно притаманне всім прошаркам суспільства і соціальним групам. Близько двох третин усіх зґвалтувань у США скоювала особа, яку жертва знала[37]. Кожна шоста жінка у США протягом життя була жертвою зґвалтування або його спроби. Крім того, згідно з даними Національної коаліції проти домашнього насильства, у США 25 % жінок зазнають домашнього насильства за життя[38]. Також результати дослідження виявили, що у жінок у віці 20–24 роки найвища імовірність зазнати насильства з боку інтимного партнера.

З проблемою сексуального насильства намагаються боротися на загальнодержавному і на локальному рівнях. У цьому переконують безліч відеороликів, присвячених проблемі сексуального насильства. Зокрема, Далласький кризовий центр з питань зґвалтувань (Dallas Area Rape Crisis Center) створив просвітницький ролик «It's Time — Sexual Assault Awareness Month 2011» для жителів штату Техас[39]. В інформації до відео зазначено цифри, які нікого не залишать байдужими: кожна п'ята жінка і кожен двадцятий чоловік у штаті Техас

були жертвами сексуального насильства. Відео заохочує свідомих жителів: «Настав час створити спільноту, де сексуальне насильство не толерується». Інший вдалий відеоролик — про «мовчання друзів» щодо проблеми сексуального насильства[40]. Ще один приклад інформаційної кампанії: Коаліція проти сексуального насильства штату Колорадо (Colorado Coalition against Sexual Assault) створила простий, на перший погляд, але змістовний ролик із використанням годинників, які активно «тікають» і потім дзвонять, даючи сигнал, що настав час діяти[41].

Занепокоєність проблемою сексуального насильства у США виявив навіть президент країни. Барак Обама звернувся до американського суспільства з промовою «Національний місяць боротьби із сексуальним насильством у США»[42]. Обама не лише висловився про серйозність проблеми, а й заявив, що задля ефективнішого її вирішення в Держбюджеті на 2011 рік удвічі збільшено фінансування програми служб із питань подолання сексуального насильства (Sexual Assault Services Program).

Про нішу чоловіків у боротьбі з гендерним насильством у США читайте в матеріалі Тамари Марценюк.

Додаткові інтернет-ресурси для перегляду:

Кампанія білої стрічки (White Ribbon Campaign) // <http://www.whiteribbon.ca/>

Кампанія Генсекретаря ООН Пан Гі Муна «Зупинимо насильство проти жінок» (United Nations Secretary-General Ban Ki-moon's *UNITE to End Violence against Women* campaign) // <http://www.un.org/en/women/endviolence/>

«Пройдіся мило у її туфлях» (Walk A Mile in Her Shoes) // <http://www.walkamiletoronto.org/>

ПРОТИДІЯ ГЕНДЕРНОМУ НАСИЛЬСТВУ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Ціна насильства для українського суспільства

Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда — Україна» 2008 року поррахував вартість одного випадку домашнього насильства (за оцінками респонденток)[43]. У ході дослідження опитували жінок, які постраждали від насильства в сім'ї, і детально вивчали витрати по кожному з показників. Це дозволило вивести середню вартість одного випадку насильства в сім'ї в Україні — 7306,38 грн. І цей уже досить високий показник не містить оцінку морального збитку. Хоча жінкам складно було оцінити його масштаб, середня компенсація, яку вони вважають гідною за завданий їм і їхнім дітям моральний збиток, становить 31152,53 грн.

У 2017 році схоже дослідження «Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні» провів Фонд ООН у галузі народонаселення. Згідно з його розрахунками, сукупні економічні втрати українського суспільства від насильства щодо жінок можуть сягати \$208 млн на рік (0,23 % ВВП країни 2015 року). Ці оцінки представляють результати моделювання за даними соціологічних опитувань, які характеризують рівень поширення насильства серед жінок, та показники звернень постраждалих по допомогу. Модельні розрахунки перевищують економічний еквівалент вартості офіційно облікованих випадків гендерно зумовленого насильства (\$10,8 млн) майже в двадцять разів, а ймовірна кількість потерпілих від фізичного й сексуального насильства жінок серед усього населення зростає до 1,1 млн осіб[44].

Робота громадських організацій з проблемами гендерного насильства:

«Ла Страда — Україна»

Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда — Україна» з 1997 року працює в напрямі запобігання торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, ліквідації всіх форм дискримінації та насильства в суспільстві, сприяння дотриманню прав людини, гендерної рівності й захисту прав дітей[45]. Матеріали з протидії насильству в сім'ї розміщено в рубриці «Бібліотека» на веб-сторінці «Ла Страда»[46], а статистичні дані про надані консультації і роботу гарячих ліній є тут[47].

У журналі соціальної критики «Спільне» 2015 року вміщено інтерв'ю з працівницею «Ла Страда — Україна» Катериною Бороздіною[48]. На питання, як діяти в разі насильства в сім'ї, експертка відповіла: «Якщо жертва хоче покарати кривдника та готова робити певні кроки, насамперед їй слід звернутися до працівників поліції за номером 102. Є жінки, котрі не готові доводити до судового розгляду цю справу, а потребують лише психологічної і соціальної підтримки. У такому випадку вони можуть звернутися до центру соціальної служби сім'ї та дітей, які є в кожному районі й місті, або до неурядових організацій за місцем проживання. Що ж до дітей, які потерпіли від насильства або загрози насильства, то навіть якщо дитина була просто свідком насильства, її вважають потерпілою. Для таких випадків є служба в справах дітей. Система державних закладів у нас дуже розгалужена, і в кожному районі й місті є куди звертатися. Питання в тому, чи фахово нададуть допомогу, тому що тільки зараз починаються навчання спеціалістів, тренінги для них».

Також можна звертатися на національну дитячу «гарячу» лінію (0 800 500 225 або 772 з мобільного) та національну «гарячу» лінію для запобігання домашньому насильству, торгівлі людьми і гендерній дискримінації (0 800 500 335 або 386 з мобільного).

Інші організації

В Україні чимало організацій працюють у сфері попередження і боротьби з гендерним насильством. Наприклад, громадська організація «Жіночі перспективи», заснована 1998 року у Львові, займається проблемами безробітних жінок, жінок, які потерпають від насильства в сім'ї, торгівлі людьми, дискримінації, несприятливих життєвих обставин. Уже два десятки років організація допомагає жінкам дати собі раду на ринку праці, боротися з насильством і гендерною дискримінацією. Детальніше про її діяльність розповідає в інтерв'ю активістка Марта Чумало[49].

З проблемою домашнього насильства працює Міжнародний гуманітарний центр «Розрада»[50] і його директорка Валентина Бондаровська[51].

Інші міжнародні проекти з попередження гендерного насильства в Україні

У рамках проекту Європейського Союзу «Права жінок та дітей в Україні — комунікаційний компонент» у 2010–2012 роках було проведено десятки інформаційних кампаній, громадських акцій і освітніх заходів, покликаних змінити гендерні стереотипи й підвищити рівень обізнаності суспільства про подолання насильства в сім'ї і сприяння гендерній рівності.

Інформаційна браслетна кампанія «Залишайся людиною» мала на меті змінити стереотипи і подолати стіну мовчання навколо домашнього насильства.

У 2015 році МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» (УФГЗ) було обрано партнером Фонду народонаселення ООН для впровадження компонента проекту «Посилення гуманітарної відповіді на потреби найбільш вразливих категорій жінок і дівчат-підлітків в умовах збройного конфлікту на сході України: зміцнення міжвідомчої системи попередження й подолання гендерно-обумовленого насильства»[52].

У рамках проекту в п'ятьох східних регіонах України (Дніпропетровська, Запорізька, Харківська та підконтрольні Україні території Донецької і Луганської областей) УФГЗ створила 21 мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги. Соціальні працівники і психологи мобільних бригад надають екстрену допомогу потерпілим від гендерно-обумовленого й домашнього насильства.

Існує також проект Національної поліції «Поліна» для протидії домашньому насильству[53]. Працівники і працівниці мобільних груп мережі «Поліна» пройшли навчання на базі Дніпропетровського університету внутрішніх справ. Цей курс підготовки допомагає якісніше і професійніше надавати допомогу потерпілим від домашнього насильства. Також 2018 року курс підготовки пройдуть оператори телефонної лінії «102».

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Що робити у випадку насильства в сім'ї

Українська Гельсінська спілка з прав людини радить, що робити у випадку насильства в сім'ї[54].

Заздалегідь складіть собі план дій: що робити, куди піти в разі небезпеки. Якщо треба піти з дому, підготуйтеся: зберіть найпотрібніші речі, ліки, одяг, ключі, особисті документи і документи, які підтверджують ваші права власності на житло, машину тощо. Якщо з вами будуть діти, так само підготуйте все потрібне.

Визначте не одне, а кілька місць, де ви могли б сховатися, якщо підете з дому. Пам'ятайте адреси, номери телефонів людей, яким ви можете довіритися в разі загрози вчинення насильства, або організацій, до яких маєте намір звернутися.

Куди звертатися по допомогу в разі проявів насильства:

- до дільничного інспектора міліції;
- у кримінальну міліцію у справах дітей;
- у центр соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді;
- в управління сім'ї і молоді районної, міської чи обласної держадміністрацій;
- до громадських організацій, які надають допомогу постраждалим від насильства.

Рекомендації для практичної роботи із тематикою гендерного насильства

Розроблено чимало рекомендацій для роботи з тематикою гендерного насильства. Зокрема, в рамках проектів ОБСЄ в Україні підготовлено публікації на тему протидії насильству в сім'ї[55]:

- Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, котрі вчинили насильство в сім'ї.
- Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: Навчально-методичний посібник до спеціалізованого курсу з протидії насильству в сім'ї для курсантів факультетів міліції громадської безпеки вищих навчальних закладів.
- Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: Додаток до навчально-методичного посібника (курс з протидії насильству в сім'ї для курсантів факультетів міліції громадської безпеки вищих навчальних закладів).
- Програма корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї, та основні засади її реалізації.
- Методичні рекомендації щодо організації роботи дільничних інспекторів міліції з протидії насильству в сім'ї.

Міжнародний досвід боротьби з насильством щодо жінок в регіоні ОБСЄ теж узагальнено в окремій публікації «Приносячи безпеку додому» (2009)[56].

У рамках проектів Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні так само підготовлено чимало публікацій[57] на теми попередження і боротьби з гендерним насильством:

- Система органів та установ, які надають соціальні послуги жертвам насильства в сім'ї в Україні.
- Протидія насильству в сім'ї: пам'ятка для дільничного інспектора міліції.
- Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України.
- Запобігання насильству в сім'ї. Посібник для дільничних інспекторів міліції.
- Ефективне запобігання та реагування на випадки насильства в сім'ї. Методичний посібник для тренерів з проведення тренінгів для дільничних інспекторів міліції.

У рамках реалізації проекту «Свобода від насильства: розширення прав і можливостей дівчат і жінок у складних життєвих обставинах», який спільно з Міністерством соціальної політики України реалізовував МБФ «Українська фундація громадського здоров'я», за фінансової підтримки Агенції ООН Жінки, було розроблено Комплексну програму корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14–18 років) й жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику[58]. Крім того, розроблено Комплексну програму корекційної роботи з чоловіками, які вчиняють насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення[59].

Посібник для працівників поліції європейських країн перекладено на українську мову[60]. Ліз Келлі розглядає різні види гендерного насильства і відзначає роль поліції у боротьбі з цим явищем.

ВИВЧЕННЯ ТЕМАТИКИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА У СВІТІ

Журнал про міжособистісне насильство (Journal of Interpersonal Violence)[61] виходить 20 разів на рік і присвячений дослідженням та роботі з жертвами і кривдниками міжособистісного насильства, усуненню причин, наслідків, лікуванню і профілактиці всіх видів насильства. Це також форум для спілкування між фахівцями, які працюють з тематикою домашнього насильства, сексуального насильства над дітьми, зґвалтування і сексуального насильства, жорстокого поводження з дітьми, фізичного насильства[DV1], і насильницьких злочинів.

«Сексуальне насильство: Журнал досліджень і лікування» (Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment)[62] — академічний майданчик для новітніх оригінальних досліджень і наукових оглядів з клінічних і теоретичних аспектів явища сексуального насильства.

Блогерка і гендерна експертка Марія Дмитрієва здійснила огляд закордонних і вітчизняних книжок про гендерне насильство та різні його форми[63].

У 1970-х роках у США вийшла книжка Сюзан Браунмільлер «Проти нашої волі. Чоловіки, жінки і зґвалтування»[64]. Авторка «підірвала поширене в суспільстві уявлення, нібито зґвалтування — це щось, що трапляється дуже рідко і лише з тими жінками, які порушили неписані правила поведінки».

Джудіт Герман у книжці «Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства — від знущань у сім'ї до політичного терору»[65] пропонує опис механізму травми з прикладами та її подолання в різних контекстах. Ця книжка буде корисною і психологам, і людям, які пережили насильство в будь-якій формі, і членам родин тих, хто пережили насильство.

Марія Дмитрієва описує також колективну монографію 1993 року «Насильство проти жінок. Криваві сліди»[66]. У ній феміністські соціологині, користуючись, зокрема, напрацюваннями жіночих груп підвищення самосвідомості та притулків для жертв домашнього насильства, підготували збірку статей про різні види насильства, що його зазнають жінки, — вбивства, сексуальні домагання на роботі, переслідування (stalking), примус до сексу з боку родичів, та про інституційний контекст насильства проти жінок.

Слід згадати і новішу колективну монографію 2007 року «Гендерне насильство: міждисциплінарна перспектива»[67]. Першу частину чималенької книжки присвячено чинникам насильства з боку чоловіків та віктимізації жінок. Далі розглядаються різні форми сексуального насильства (сексуальні домагання, зґвалтування, побиття в інтимних стосунках, насильство проти дітей), не оминається тема комодифікації тілесності — порнографія, сексторгія, проституція. Остання третя частина стосується творення соціальної зміни, трансформації гендерних стосунків.

Теоретичні й емпіричні інтерпретації проблеми сексуального насильства можна знайти в статті російської соціологині, дослідниці гендерної тематики Єлени Здравомислової «Сексуальне насилля: реконструкція жіночого досвіду»[68].

Серед інших праць російських дослідниць Марія Дмитрієва виділяє «Обыкновенное зло. Исследования насилия в семье» (2003)[69], «Женщины в беде: программа работы с жертвами домашнего насилия "Достоинство любви"» (2008)[70], «Насилие в семье» (2010)[71], «Бытовое насилие в истории российской повседневности (XI–XXI вв.)» (2012)[72].

ВИВЧЕННЯ ТЕМАТИКИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У 2015 році на платформі Прометеус стартував масовий онлайн-курс «Жінки і чоловіки: гендер для всіх»[73], який містить окрему тему «Гендерне насильство». За бажанням можна прослухати окремі лекції саме з цієї теми.

У Школі соціальної роботи Національного університету «Киево-Могилянська академія» Олена Савчук[74] викладає окремий курс про соціальну роботу з жінками, які зазнали домашнього насильства.

Юристка і гендерна експертка Ганна Христова[75] розробила методичний посібник для викладання освітнього курсу «Розгляд судами справ, пов'язаних з насильством в сім'ї» (2011).

Курс дистанційного навчання «Правова допомога потерпілим від насильства в сім'ї»[76] розроблено для адвокатів, працівників центрів і бюро правової допомоги та для інших зацікавлених сторін. Його можна пройти на сайті e-learning.legalaid.gov.ua.

У підручнику з гендерної теорії «Гендер для медій»[77] (2013) окремий розділ присвячено темі гендерованого насильства[78], з наголосом на уважному вивченні явища зґвалтування як гендерного насильства.

У 2007 році вийшов спеціальний випуск гендерного журналу «Я» — «Гендерне насильство»[79].

Читайте також:

Випуск «Гендер і насильство» гендерного журналу «Я» (2016):

Тамара Марценюк, Христина Скопик. Соціологічний аналіз онлайн флешмобу [#яНеБоюсяСказати: хто і що говорить про гендерне насильство](#)

Олена Миславець. Реакція українських письменників і письменниць на флешмоб [#яНеБоюсяСказати](#)

Збірка «ПРОТИ НАСИЛЬСТВА»

Наталія Сліпенко. Рецензія на збірку «ПРОТИ НАСИЛЬСТВА»

Валентина Петрова: «Мені складно розділити поняття “жінка” та “об’єкт насильства”»

Оксана Щур. Насильство, яке заведено не помічати в українській літературі

Дисертаційні дослідження на тему гендерного насильства в Україні

На теми гендерного насильства в Україні захищено низку дисертацій. Зокрема, Ніна Аніщук з Національного університету «Одеська юридична академія»[80]. 2008 року захистила докторську дисертацію з юридичних наук «Правові засоби викоринення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз»[81], а перед тим 2007 року видала монографію «Гендерне насильство у правовому житті України»[82].

Олександр Бойко 2003 року захистив кандидатську дисертацію із соціології «Насильство у сім’ї: соціологічний аналіз явища»[83].

Героїня проекту «Правозахисниці, які змінюють Україну», експертка з гендерного насильства Алла Блага[84]. 2015 року захистила дисертацію на здобуття наукового ступеню доктора юридичних наук на тему «Насильство в сім’ї: кримінологічний вимір, детермінація, запобігання».

Соціологічні дослідження гендерного насильства в Україні

Перш ніж здійснювати певну державну політику, треба фахово й ретельно вивчити питання, з яким працюватимемо. Явище домашнього насильства не виняток. Не випадково в Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами[85]. (ратифікація якої — частина міжнародних зобов’язань України) окрема стаття 11 називається «Збір даних і дослідження» та стосується (1) регулярного збору відповідних дезаггрованих статистичних даних про випадки всіх форм насильства, (2) підтримки досліджень щодо всіх форм насильства, (3) проведення регулярних опитувань населення для оцінки поширення й тенденцій усіх форм насильства, (4) забезпечення доступу громадськості до інформації (це важливий аспект визнання проблеми з боку держави).

Говорячи про соціологічні дослідження домашнього насильства, слід виділити такі два аспекти[86]. По-перше, доцільно розглядати методологічні засади загалом соціологічних досліджень. По-друге, варто звернути окрему увагу на специфіку досліджуваного явища — гендерного насильства загалом і домашнього насильства зокрема. Це чутлива для респонденток і респондентів, так звана «приватна» тема, вивчати яку — виклик для соціологічної спільноти.

У матеріалах до Міжнародної конференції «Збирання даних у сфері насильства щодо жінок та домашнього насильства: назустріч вимогам Стамбульської конвенції» (3–4 вересня 2015 року, Київ) соціологиня Тамара Марценюк розглядає методологічні засади дослідження гендерного насильства[87].

Дослідження домашнього насильства з використанням кількісних методів — це передусім опитування громадської думки. Наприклад, у рамках реалізації «Програми рівних можливостей і прав жінок в Україні» (проекту, який впроваджувала Програма розвитку ООН в Україні за підтримки Європейського Союзу) у листопаді-грудні 2009 року було взято інтерв’ю в 1800 осіб у межах національного репрезентативного опитування населення України віком від 18 років і старше[88]. Для вимірювання поширення насильства в сім’ї в анкеті було використано метод прямої (особистий досвід) і непрямої (досвід родичів і близьких) оцінок. Результати презентують радше загальні тенденції поширення різних форм насильства в сім’ї.

Вивчення ж домашнього насильства з використанням якісних методів — це етнографічні дослідження (різнібічний аналіз щоденної практики певної спільноти з погляду її культури, що зазвичай відрізняється від культури основної маси), кейс-стаді, експертні опитування, групова дискусія (фокус-групи), життєві історії, глибинні інтерв’ю тощо. Крім статистичних даних, цифр, відсотків, важливо почути конкретні історії жертв домашнього насильства, як це зазначено у фаховій літературі[89]. Так само на основі радше якісних методів проводяться дослідження з метою виявити й поширити так звані успішні (кращі) практики вирішення проблеми, як-от вивчення американського досвіду залучення чоловіків до боротьби з гендерним насильством[90].

У серпні 2015 року було представлено величезний за обсягом і тематикою правозахисний звіт «На межі: Вирішення проблем дискримінації та нерівності в Україні», у якому домашнє насильство представлено як частина розділу «Дискримінація за ознакою статі»[91].

На замовлення Фонду народонаселення ООН компанія GfK Ukraine в серпні-вересні 2014 року провела національне репрезентативне опитування про досвід насильства серед жінок і дівчат[92]. Відсутність актуальної інформації про поширення й характеристики насильства стосовно жінок і дівчат — один із найбільш значущих чинників, які стримують розробку та впровадження цільових програм попередження насильства. Тому мета дослідження — отримати свідчення й конкретні дані про рівень поширеності насильства щодо дівчат і жінок, про контекст насильства і чинники ризику, які стосуються як індивідів, так і домогосподарств[93].

Домашнє насильство виділено в окрему тему в комплексному дослідженні становища жінок, які проживають у сільській місцевості, що його 2014 року проводила компанія GfK Ukraine для ПРООН та уповноваженого Верховної Ради з прав людини[94].

Дослідження насильства, пов’язаного з конфліктом на Сході України

Управління Верховного Комісара ООН з прав людини підготувало аналітичний звіт «Сексуальне насильство, пов’язане з конфліктом в Україні 14 березня 2014 року — 31 січня 2017 року»[95]. Як відомо з міжнародного досвіду, сексуальне насильство в період воєнних дій може застосовуватися як одна з тактик ведення війни. У звіті[96] зазначається: «Відповідно до випадків, задокументованих УВКПЛ у період з 14 березня 2014 року по 31 січня 2017 року, немає підстав уважати, що сексуальне насильство використовується в стратегічних чи тактичних цілях урядовими силами або озброєними групами в східних областях України чи

Російською Федерацією в Автономній Республіці Крим. Незалежно від масштабів сексуальне насильство, особливо в контексті конфлікту, є серйозним порушенням особистості недоторканності і може за певних умов становити катування або інше жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження. Окремі із задокументованих випадків, будучи пов'язаними зі збройним конфліктом, можуть становити воєнні злочини».

Психологічні, юридичні та інші аспекти гендерного насильства

Окремі дослідження присвячено комплексному вивченню стану системи попередження насильства в сім'ї в Україні[97].

Наукові праці з питань гендерного насильства пише юристка і гендерна експертка Катерина Левченко[98].

Вивчаються також регіональні аспекти домашнього насильства. Наприклад, у статті «Насильство в сучасній українській сім'ї (на прикладі АР Крим)» (2012) проаналізовано окреслену проблему в АР Крим[99], розглянуто гендерні аспекти проблеми насильства в сім'ї, причини й основні форми цього явища. Також охарактеризовано роль державного регулювання у вирішенні проблеми сімейного насильства, наведено позитивні приклади попередження насильства в сім'ї.

Інформацію про гендерне насильство в Україні варто шукати в міжнародних звітах, як-от Доповіді про виконання Україною конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок[100].

ВИСНОВКИ

Попри чималі зусилля, що їх докладають громадські організації і держава для привернення уваги та протидії гендерному насильству, ця проблематика у світі взагалі і в Україні зокрема далі залишається актуальною.

Вище наведено далеко не весь перелік досліджень і проєктів щодо боротьби з різними формами гендерного насильства. В Україні є ще низка аспектів, які потребують додаткового вивчення і вирішення. Тому треба продовжувати досліджувати тематику гендерного насильства і практично працювати на покращення ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Анішук, Ніна. Гендерне насильство у правовому житті України: Монографія. — Одеса: Юридична література, 2007.

Анішук Н. В. Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз. Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун-тет «Одеська юридична академія». — Одеса, 2008. — 36 с. // <http://dspace.onuva.edu.ua/handle/11300/943>

Бібліотека проєктів Програми рівних можливостей і прав жінок в Україні // <http://gender.org.ua/>

Бойко О. В. Насильство у сім'ї: соціологічний аналіз явища. Автореф. дис. ... канд. соціол. наук / Нац. ун-тет внутрішніх справ. — К., 2003. — 20 с.

Бондаровська, Валентина. У допомогу тим, хто працює з жертвами домашнього насильства // Информационно-просветительское издание «Я». — 2007. — № 4 (20) (Спецвыпуск «Гендерное насилие»).

Бытовое насилие в истории российской повседневности (XI–XXI вв.) / Общ. ред. и сост. М. Муравьевой, Н. Пушкаревой. — СПб.: Европейский ун-тет в Санкт-Петербурге, 2012. — 200 с.

Волосевич І., Коноплицька Т., Костюченко Т., Марценюк Т. Комплексне дослідження становища жінок, які проживають у сільській місцевості. — К.: ВАІТЕ, 2015. — 88 с.

Волосевич І., Костюченко Т., Комарова Н., Марценюк Т. Оцінка обізнаності про існування Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та дотичних до неї законів / За підтримки Фонду народонаселення ООН в Україні. — К., 2014. — 28 с.

Волосевич І., Коноплицька Т., Костюченко Т., Міханчук Д., Марценюк Т. Дослідження поширеності насильства щодо дівчат та жінок. — К., 2014. — 57 с.

Гендерне насильство в Україні: інтерв'ю з експертом Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда — Україна» // <http://commons.com.ua/genderne-nasilstvo-v-ukrayini-interv-yu-z-ekspertkoju-mizhnarodnogo-zhinochogo-pravozahisnogo-tsentru-la-strada-ukrayina/>

Герман, Джудіт. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства — від знущань у сім'ї до політичного терору / Пер. О. Лизак, О. Наконечної, О. Шлапака. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. — 416 с.

Інтерв'ю з Мартою Чумало / Громадський простір, 02.04.2015 // <http://www.prostir.ua/?focus=v-ukrajinskomu-sotsiumi-buty-ne-takymy-duzhe-skladno-marta-chumalo>

Декларация об искоренении насилия в отношении женщин. Принята резолюцией 48/104 Генеральной Ассамблеи от 20.12.1993 // http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/violence.shtml

Дискримінація за ознакою статі // На межі: Вирішення проблем дискримінації та нерівності в Україні / The Equal Rights Trust Country Report Series: 5. — Лондон, 2015. — С. 29–65.

Дмитрієва, Марія. Книжки про гендерне насильство // Читомо. 19.07.2016: <http://www.chytomo.com/issued/knizhki-pro-genderne-nasilstvo>

Доповідь про виконання Україною конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Восьма періодична доповідь. — К.: Міністерство соціальної політики України, Фонд народонаселення ООН, 2014. — 84 с. // <http://www.unfpa.org.ua/files/articles/5/59/CEDAW%20report%20ukr.pdf>

Емельянова, Елена. Женщины в беде: программа работы с жертвами домашнего насилия «Достоинство любви». — СПб.: Речь, 2008. — 224 с.

Ерусланова, Раиса. Насилие в семье. — М.: Дашков и К, 2010. — 224 с.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV від 08.09.2005 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» № 2789-III від 15.11.2001 // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» № 3739-VI від 20.09.2011 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>

Здравомыслова, Елена. Сексуальное насилие: реконструкция женского опыта // В поисках сексуальности / Под ред. Елены Здравомысловой и Анны Темкиной. — СПб.: Изд-во Дмитрия Буланина, 2002. — С. 316–337 // http://cisr.ru/files/publ/Zdravomyslova/Zdrav_Sex%20nasilie_V%20poiskah%20sex.pdf

Інформація для мігрантів: <http://www.migrantinfo.org.ua/>

Келлі, Ліз. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на поліцейську діяльність, її інноваційність та професіоналізм: посібник для Ради Європи. — Львів: Астролябія, 2011. — 175 с.

Кімел, Майкл. Гендероване суспільство / Пер. з англ. С. Альошкін. — К.: Сфера, 2003.

Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14–18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику: інформаційно-методичні матеріали / За заг. ред. В. М. Бондаровської, Т. В. Журавель, Ю. В. Пилипас. — К.: Видавничий дім «Калита», 2014. — 528 с.

Комплексна Програма корекційної роботи з чоловіками, які вчиняють насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення: інформаційно-методичні матеріали / За заг. ред. В. М. Бондаровської, Т. В. Журавель, Ю. В. Пилипас. — К.: Видавничий дім «Калита», 2014. — 284 с.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Офіційний переклад. — 50 с.

Кувас Хав'єр Тручєро, Христова Ганна. Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок і домашнім насильством: кращі міжнародні практики та стандарти. — К.: Рада Європи, 2015. — 61 с. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680488676>

Історія центру / Ла Страда — Україна // http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_content_show_istoriya-tsentr.html

Левченко, Катерина. Чи готова українська держава до захисту прав жінок? // Українознавчий альманах. — 2011. — № 6. — С. 118–123.

Левченко К. Б., Легенька М. М. Повноваження органів охорони здоров'я у впровадженні роботи із попередження насильства в сім'ї // Вісник Кримінологічної асоціації України. — 2015. — № 2. — С. 187–195.

Маларек, Віктор. Наташі: сучасна світова секс-торгівля / Пер. з англ. Віктор Морозов. — К, 2004.

Маєрчик Марія, Плахотнік Ольга. Гендероване насильство: між звичаєм і злочином (Розділ 9) // Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / За ред. Марії Маєрчик, Ольги Плахотнік, Галини Ярманової. — К.: Критика, 2013. — С. 151–164.

Марценюк, Тамара. Соціологічні дослідження домашнього насильства: методологічні засади. [препринт] // Міжнар. конф. «Збирання даних у сфері насильства щодо жінок та домашнього насильства: назустріч вимогам Стамбульської конвенції». Київ, 3–4 вересня 2015 року. — [К., 2015]. — С. 1–11.

Марценюк, Тамара. Право на гідні умови праці, або проблема із сексуальними домаганнями в Україні // Повага: кампанія проти сексизму. — 27 червня 2016 року.

Марценюк, Тамара. Проблема ранніх шлюбів в Україні та світі // Повага: кампанія проти сексизму. — 28 березня 2016 року.

Марценюк, Тамара. Ранні шлюби в Україні: хто і чому одружується в ранньому віці // Наукові записки НаУКМА. — 2014. — Т. 161: Соціологічні науки. — С. 83–90.

Марценюк, Тамара. Чоловіки проти насильства: досвід США // Гендерний музей, 2012.

Марценюк Т. О., Хуткий Д. О. Насильство в сучасній українській сім'ї (на прикладі АР Крим) // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. — 2012. — № 999: Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». — С. 154–160.

Методичні рекомендації щодо організації роботи дільничних інспекторів міліції з протидії насильству в сім'ї / Укладачі: А. В. Запорожцев, В. О. Брижик, О. М. Мусієнко, Д. Г. Заброра, І. В. Басиста. — К., 2010. — 172 с. // <http://www.osce.org/uk/ukraine/75926>

Запобігання домашньому насильству та жорсткому поводженню з дітьми, Нормативно-правова база / Міністерство соціальної політики // http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=177830

Обыкновенное зло. Исследования насилия в семье / Сост., ред. Ольга Здравомыслова. — М.: Эдиториал УРСС, 2003. — 200 с.

Посилення гуманітарної відповіді на потреби найбільш вразливих категорій жінок та дівчат-підлітків в умовах збройного конфлікту на сході України: зміцнення міжвідомчої системи попередження та подолання гендерно-обумовленого насильства / Українська фундація громадського здоров'я, Фонд народонаселення ООН, 2015–2016 <http://www.healthright.org.ua/projects-by-hr/posilennya-gumanitarnoji-vidpovid-na-potrebi-najbilsh-vrazlivikh-kategorij-zhinok-ta-divchat-pidlitkiv-v-umovakh-zbroijnogo-konfliktu-na-skhodi-ukrajini-zmichennya-mizhvidomchoji-sistemi-poperedzh/>

Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року» від 21.03.2012 // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-%D0%BF>

Попередження і викоринення насильства щодо жінок // Українське законодавство.
— 1999: http://gender.org.ua/images/lib/poperedzhennya_nasylstva.pdf

Поширеність насильства щодо дівчат та жінок / Фонд народонаселення ООН,
1 квітня 2015 року // <http://www.unfpa.org.ua/publications/470.html>

Права людини в Україні. 2009–2010. Розділ XX: Проблеми насильства в сім'ї // <http://www.khpg.org/index.php?id=1298361851>

Принося безопасность домой: борьба с насилием в отношении женщин в регионе
ОБСЕ. Сборник примеров хорошего опыта. — Секретариат ОБСЕ, Офис
Генерального Секретаря, Гендерная секция, 2009. — 152 с. // <http://www.osce.org/ru/gender/37439>

Прислушайтесь к женщинам... спросите женщин (обращение канадской кампании
«Белая лента») // Гендерная дискриминация: практики преодоления в контексте
межсекторного взаимодействия: Сборн. науч. статей. — Иваново: Ивановский
центр гендерных исследований, 2009. — С. 209–213.

Проблема насильства в українських сім'ях. Соціологічне опитування / За ред.
С. О. Павлиш. — К., Запоріжжя: Друкарський світ, 2010. — 52 с.
http://gender.org.ua/images/lib/2010_opinion_poll_violence.pdf

Проект Ради Європи й уряду Швеції «Запобігання і боротьба з насильством щодо
жінок та домашнім насильством в Україні» (1 вересня 2013 — лютий 2016)
<http://www.coe.int/uk/web/stop-violence-against-women-ukraine/vaw-dv-project>

Публікації на теми протидії насильству в сім'ї / ОБСЕ
<http://www.osce.org/node/75928>

Рівність заради демократії: інформаційний бюлетень з актуальних питань
гендерних перетворень в Україні / Упоряд. текстів С. Губін. — К.: Програма
розвитку ООН в Україні, 2006 // http://gender.org.ua/images/lib/rivnist_zarady_demokratii.pdf

Розпорядження Кабінету Міністрів України № 2154-р від 01.12.2010 «Про
затвердження плану заходів з проведення Національної кампанії "Стоп
насильству!" на період до 2015 року» // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2154-2010-%D1%80>

Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні,
психологічні та медичні аспекти / За заг. ред. Ольги Кочемировської. — Б. м.: ФОП
Клименко Ю. Я., 2010. — 372 с. // http://gender.org.ua/images/lib/stan_systemy_2011.pdf

Судовий розгляд справ, пов'язаних з вчиненням насильства в сім'ї в Україні:
проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення.
Науково-практ. посіб. / За заг. ред. О. А. Шаповалової, С. О. Павлиш. — К.: БАІТЕ,
2011. — 196 с. // http://gender.org.ua/images/lib/2011_Family%20violence%20cases_manual.pdf

Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження гендерного
насильства. Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії і перспективи.
Матеріали парламентських слухань 21 листопада 2006 року // http://gender.org.ua/images/lib/suchasniy_stan_ta_aktualni.pdf

Насильство в сім'ї / Українська Гельсінська спілка з прав людини // <http://helsinki.org.ua/advice/7565/>

Христова, Ганна. Освітній курс «Розгляд судами справ, пов'язаних з насильством в
сім'ї». Метод. посіб. — К.: БАІТЕ, 2011. — 86 с. // http://gender.org.ua/images/lib/2011_Family%20violence%20cases_method.pdf

Ціна насильства для українського суспільства / Міжнародний жіночий
правозахисний центр «Ла Страда — Україна», 2008 // http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_library_showcategory_51.html

Brownmiller, Susan. Against Our Will. Men, Women and Rape. — New York:
Simon & Schuster, 1975. — 472 p.

Combating trafficking in human beings in Ukraine, Statistics on 31 March 2015 // http://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom_vot_statistics_eng_mar_2015.doc

Combating Human Trafficking / International Organization for Migration, Mission in
Ukraine // <http://iom.org.ua/en/combating-human-trafficking>

Journal of Interpersonal Violence // <http://jiv.sagepub.com/>

Gender Violence: Interdisciplinary Perspective / Ed. by Laura L. O'Toole, Jessica
R. Schiffman, Margie L. Kiter Edwards. — NY: New York University Press, 2007. —
530 p.

Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment // <http://sax.sagepub.com/>

Violence Against Women: the Bloody Footprints / Ed. by Pauline E. Bart and Eileen
Geil Moran. — London: SAGE Publications, 1993. — 312 p.

Violence against women: Intimate partner and sexual violence against women /
World Health Organization // <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>

Violence against women: Definition and scope of the problem / World Health
Organization // <http://www.who.int/gender/violence/v4.pdf>

[1] Проект Ради Європи й уряду Швеції «Запобігання та боротьба з насильством
щодо жінок та домашнім насильством в Україні» (1 вересня 2013 — лютий 2016) // <http://www.coe.int/uk/web/stop-violence-against-women-ukraine/vaw-dv-project>

[2] Рівність заради демократії: інформаційний бюлетень з актуальних питань
гендерних перетворень в Україні / [упоряд. текстів С. Губін]. — К.: Програма
розвитку ООН в Україні, 2006. — 15 с. // http://gender.org.ua/images/lib/rivnist_zarady_demokratii.pdf

[3] Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» № 2789-III від
15.11.2001 // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

[4] Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затверджено плану заходів з
проведення Національної кампанії "Стоп насильству!" на період до 2015 року»
№ 2154-р від 01.12.2010 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2154-2010-%D1%80>

[5] Публікації проєкту: <http://www.coe.int/uk/web/stop-violence-against-women-ukraine/publications/project>

[6]. *Кувєас Хав'єр Тручєро, Христова Ганна*. Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок і домашнім насильством: кращі міжнародні практики та стандарти. — К.: Рада Європи, 2015. — 61 с. // <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680488676>

[7]. Запобігання домашньому насильству та жорстокому поводженню з дітьми / Міністерство соціальної політики // http://www.misp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=177830

[8] <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>

[9] <http://www.who.int/gender/violence/v4.pdf>

[10]. Див.: Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» № 2789-III від 15.11.2001 // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

[11]. Дані взято зі звіту «Права людини в Україні 2009–2010», з розділу XX «Проблеми насильства в сім'ї» // <http://www.khpg.org/index.php?id=1298361851>

[12]. Дослідження проводилося на замовлення Програми рівних можливостей і прав жінок в Україні протягом листопада-грудня 2009 року за національно репрезентативною вибіркою. Було опитано 1800 респондентів у віці від 18 років і старше.

[13]. Означення взято зі статті 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» № 2789-III від 15.11.2001.

[14]. Дані взято зі звіту «Права людини в Україні 2009–2010», з розділу XX «Проблеми насильства в сім'ї» // <http://www.khpg.org/index.php?id=1298361851>

[15]. Дослідження проводилося на замовлення Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні протягом листопада-грудня 2009 року за національно репрезентативною вибіркою. Було опитано 1800 респондентів у віці від 18 років і старше.

[16]. Означення взято зі статті 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» № 2789-III від 15.11.2001.

[17]. Дані взято зі звіту «Права людини в Україні 2009–2010», з розділу XX «Проблеми насильства в сім'ї» // <http://www.khpg.org/index.php?id=1298361851>

[18]. Дослідження проводилося на замовлення Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні протягом листопада-грудня 2009 року за національно репрезентативною вибіркою. Було опитано 1800 респондентів у віці від 18 років і старше.

[19]. Означення взято зі статті 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» № 2789-III від 15.11.2001.

[20]. Дані взято зі звіту «Права людини в Україні 2009–2010», з розділу XX «Проблеми насильства в сім'ї» // <http://www.khpg.org/index.php?id=1298361851>

[21]. Дослідження проводилося на замовлення Програми рівних можливостей і прав жінок в Україні протягом листопада-грудня 2009 року за національно репрезентативною вибіркою. Було опитано 1800 респондентів у віці від 18 років і старше.

[22]. Див.: Combating trafficking in human beings in Ukraine, Statistics on 31 March 2015 // http://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom_vot_statistics_eng_mar_2015.doc

[23]. Див.: Combating Human Trafficking / International Organization for Migration, Mission in Ukraine // <http://iom.org.ua/en/combating-human-trafficking>

[24]. Див.: Combating trafficking in human beings in Ukraine, Statistics on 31 March 2015 // http://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom_vot_statistics_eng_mar_2015.doc

[25]. Див.: Закон України «Про протидію торгівлі людьми» № 3739-VI від 20.09.2011 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>

[26]. Див.: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року» від 21.03.2012 // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-%D0%BF>

[27]. Інформація для мігрантів <http://www.migrationinfo.org.ua/>

[28]. Див.: <http://www.radiosvoboda.org/a/931600.html>

[29]. Див.: *Маларек, Віктор*. Наташі: сучасна світова секс-торгівля / Пер. з англ. Віктор Морозов. — К., 2004.

[30]. <http://toloka.to/t60162>

[31]. Див.: *Марценюк, Тамара*. **Право на гідні умови праці, або проблема із сексуальними домаганнями в Україні** // Повага: кампанія проти сексизму. — 27 червня 2016 року.

[32]. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV від 08.09.2005 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

[33]. Див.: *Марценюк, Тамара*. **Проблема ранніх шлюбів в Україні та світі** // Повага: кампанія проти сексизму. — 28 березня 2016 року.

[34]. Див.: *Марценюк, Тамара*. **Ранні шлюби в Україні: хто і чому одружується в ранньому віці** // Наукові записки НаУКМА. — 2014. — Т. 161: Соціологічні науки. — С. 83–90.

[35]. Детальніша інформація на сайті ініціативи: <http://www.nsvrc.org/saam>

[36]. Див.: *Марценюк, Тамара*. **Чоловіки проти насильства: досвід США** // Гендерний музей, 2012.

[37]. Див. Rape, Abuse and Incest National Network, USA www.rain.org

[38]. National Coalition Against Domestic Violence [http://www.ncadv.org/files/DomesticViolenceFactSheet\(National\).pdf](http://www.ncadv.org/files/DomesticViolenceFactSheet(National).pdf)

[39]. Див.: It'sTime — Sexual Assault Awareness Month 2011 // <http://www.youtube.com/watch?v=-rYQkVea0kk>

[40]. Див.: <http://www.youtube.com/watch?v=VMjSjxlnY-&playnext=1&list=PLF25A215E02573D14>

[41]. Див.: <http://www.youtube.com/watch?v=QY88QQ--Phg>

[42]. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/presidential-proclamation-national-sexual-assault-awareness-month>

[43]. Ціна насильства для українського суспільства / Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда — Україна», 2008 // http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_library_showcategory_51.html

[44]. <http://www.unfpa.org.ua/publications/745.html>

[45]. Ла Страда — Україна, історія центру // http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_content_show_istoriya-tsentr.html

[46]. Бібліотека: http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_library_showcategory_26.html

[47]. Див.: http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_stat.html

[48]. Гендерне насильство в Україні: інтерв'ю з експерткою Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда — Україна» // <http://commons.com.ua/genderne-nasilstvo-v-ukrayini-interv-yu-z-ekspertkoyu-mizhnarodnogo-zhinochogo-pravozahisnogo-tsentru-la-strada-ukrayina/>

[49]. Див.: Інтерв'ю з Мартою Чумало // Громадський простір, 02.04.2015: <http://www.prostir.ua/?focus=v-ukrajinskomu-sotsiumi-butu-ne-takymy-duzhe-skladno-marta-chumalo>

- [50]. Див.: <http://www.rozrada.kiev.ua/>
- [51]. Див.: *Бондаровська, Валентина*. У допомогу тим, хто працює з жертвами домашнього насильства // Інформаційно-просвітительське видання «Я». — 2007. — № 4 (20) (Спецвыпуск «Гендерное насилие»). — С. 6.
- [52]. <http://www.healthright.org.ua/projects-by-hr/posilennya-gumanitarnoji-vidpovid-na-potrebi-najbilsh-vrazlivivih-kategorij-zhinok-ta-divchat-pidlitktiv-v-umovakh-zbroijnogo-konfliktu-na-skhodi-ukrajini-zmicnennya-mizhvidomchoji-sistemi-poperedzh/>
- [53]. http://mvs.gov.ua/ua/news/11746_Kostyantyn_Bushuv_Polina_odnim_i_ushpishnih_prikladiv_roboti_policii_u_sferi_zapobigannya_domashnomu_nasilstvu_FOTO_INFOGR_AFIKA_htm
- [54]. Насильство в сім'ї / Українська Гельсінська спілка з прав людини // <http://helsinki.org.ua/advices/7565/>
- [55]. Публікації із тематики протидії насильству у сім'ї, ОБСЄ <http://www.osce.org/node/75928>
- [56]. Принося безопасность домой: борьба с насилием в отношении женщин в регионе ОБСЕ. Сборник примеров хорошего опыта. / Секретариат ОБСЕ, Офис Генерального секретаря, Гендерная секция, 2009. — 152 с. // <http://www.osce.org/ru/gender/37439>
- [57]. Бібліотека проектів Програми рівних можливостей і прав жінок в Україні <http://gender.org.ua/>
- [58]. Див.: *Комплексна програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14-18 років) й жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику: інформаційно-методичні матеріали* / За заг. ред. В. М. Бондаровської, Т. В. Журавель, Ю. В. Пилипас. — К.: Видавничий дім «Калита», 2014. — 528 с.
- [59]. Див.: *Комплексна програма корекційної роботи з чоловіками, які вчиняють насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення: інформаційно-методичні матеріали* / За заг. ред. В. М. Бондаровської, Т. В. Журавель, Ю. В. Пилипас. — К.: Видавничий дім «Калита», 2014. — 284 с.
- [60]. Див.: *Келлі, Ліз*. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на поліцейську діяльність, її інноваційність та професіоналізм: Посібник для Ради Європи. — Львів: Астролія, 2011. — 175 с.
- [61]. Див.: Journal of Interpersonal Violence <http://jiv.sagepub.com/>
- [62]. Див.: Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment <http://sax.sagepub.com/>
- [63]. Див.: *Дмитрієва, Марія*. Книжки про гендерне насильство // Читомо. 19.07.2016 <http://www.chytomo.com/issued/knizhki-pro-genderne-nasilstvo>
- [64]. Див.: *Brownmiller, Susan*. Against Our Will. Men, Women and Rape. — New York: Simon & Schuster, 1975. — 472 p.
- [65]. Див.: *Герман, Джудіт*. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства — від знущань у сім'ї до політичного терору / Пер. О. Лизак, О. Наконечної, О. Шланака. — Львів: БСЛ, 2015. — 416 с.
- [66]. Див.: Violence Against Women: the Bloody Footprints / Ed. by Pauline E. Bart and Eileen Geil Moran. — London: SAGE Publications, 1993. — 312 p.
- [67]. Див.: Gender Violence: Interdisciplinary Perspective / Ed. by Laura L. O'Toole, Jessica R. Schiffman, Margie L. Kiter Edwards. — NY: New York University Press, 2007. — 530 p.
- [68]. Див.: *Здравомыслова, Елена*. Сексуальное насилие: реконструкция женского опыта // В поисках сексуальности / Под ред. Е. Здравомысловой и А. Темкиной. — СПб.: Изд-во Дмитрия Буланина, 2002. — С. 316-337: http://ciss.ru/files/publ/Zdravomyslova/Zdrav_Sex%20nasilie_V%20poiskah%20sex.pdf
- [69]. Див.: Обыкновенное зло. Исследования насилия в семье / Сост., ред. Ольга Здравомыслова. — М.: Эдиториал УРСС, 2003. — 200 с.
- [70]. Див.: *Емельянова Е.* Женщины в беде: программа работы с жертвами домашнего насилия «Достоинство любви». — СПб.: Речь, 2008. — 224 с.
- [71]. Див.: *Ерусланова Р.* Насилие в семье. — М.: Дашков и К, 2010. — 224 с.
- [72]. Див.: Бытовое насилие в истории российской повседневности (XI-XXI вв.) / Общ. ред. и сост. М. Муравьевой, Н. Пушкаревой. — СПб: Европейский университет в Санкт-Петербурге, 2012. — 200 с.
- [73]. Див.: http://courses.prometheus.org.ua/courses/IRF/101/2015_T2/about
- [74]. Див.: <http://ssw.ukma.edu.ua/node/26>
- [75]. Див.: Освітній курс «Розгляд судами справ, пов'язаних з насильством в сім'ї». Методичний посібник / Автор і упоряд. Ганна Христова. — К.: ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2011. — 86 с.: http://gender.org.ua/images/lib/2011_Family%20violence%20cases_method.pdf
- [76]. Див.: <http://legaid.gov.ua/ua/holovna/150-veresen-2017/2099-vidkryto-kurs-gystantsinoho-navchannia-pravova-dopomoha-poterpilym-vid-nasylstva-v-sim-i>
- [77]. Див.: <http://ua.boell.org/uk/2013/12/30/gender-dlya-mediy>
- [78]. Див.: *Маєрчик Марія, Плахотнік Ольга*. Гендероване насильство: між звичаєм і злочиним (Розділ 9) // *Гендер для медіа: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей* / За ред. Марії Маєрчик, Ольги Плахотнік, Галини Ярманової. — К.: Критика, 2013. — С. 151-164.
- [79]. Див.: <http://krona.org.ua/assets/files/journal/Gendernyi-zhurnal-Ya-20-2007.pdf>
- [80]. Див.: http://onva.edu.ua/index.php?id=628&Itemid=305&lang=uk&option=com_content
- [81]. Див.: *Анішук Н. В.* Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз. Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Нац. ун-тет «Одеська юридична академія». — Одеса, 2008. — 36 с.: <http://dspace.onva.edu.ua/handle/11300/943>
- [82]. Див.: *Анішук, Ніна*. Гендерне насильство у правовому житті України: Монографія. — Одеса: Юридична література, 2007.
- [83]. Див.: <http://disser.com.ua/content/44098.html>
- [84]. Див.: <https://helsinki.org.ua/articles/analitik-uhspl-alla-blaha-prava-lyudyyny-u-tsilomu-j-henderna-problematyka-zokrema-potrebuyut-postitjnoji-systemnoji-uvahy/>
- [85]. Див.: Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Офіційний переклад. — 50 с.
- [86]. *Марценюк, Тамара*. Соціологічні дослідження домашнього насильства: методологічні засади. [препринт] // Міжнародна конференція «Збирання даних у сфері насильства щодо жінок та домашнього насильства: назустріч вимогам Стамбульської конвенції», Київ, 3-4 вересня 2015 року. — [К., 2015]. — С. 1-11.
- [87]. Там само.
- [88]. Див.: Проблема насильства в українських сім'ях. Соціологічне опитування / За ред. С. О. Павлиш. — К., Запоріжжя: Друкарський світ, 2010. — 52 с. // http://gender.org.ua/images/lib/2010_opinion_poll_violence.pdf
- [89]. Див.: Прислушайтесь к женщинам... спросите женщин (обращение канадской кампании «Белая лента») // Гендерная дискриминация: практики преодоления в

контексте межсекторного взаємодія: Сборн. науч. статей. — Иваново: Ивановский центр гендерных исследований, 2009. — С. 209–213.

[90] Див.: *Марценюк, Тамара. Чоловіки проти насильства: досвід США* // Гендерний музей, 2012.

[91] Див.: Дискримінація за ознакою статі // *На межі: Вирішення проблем дискримінації та нерівності в Україні* / The Equal Rights Trust Country Report Series: 5. — Лондон, 2015. — С. 29–65.

[92] Див.: Поширеність насильства щодо дівчат та жінок / Фонд народонаселення ООН, 1 квітня 2015 року // <http://www.unfpa.org.ua/publications/470.html>

[93] Див.: *Волосевич І., Коноплицька Т., Костюченко Т., Міханчук Д., Марценюк Т. Дослідження поширеності насильства щодо дівчат та жінок.* — К., 2014. — 57 с.

[94] Див.: *Волосевич І., Коноплицька Т., Костюченко Т., Марценюк Т. Комплексне дослідження становища жінок, які проживають у сільській місцевості.* — К.: ВАІТЕ, 2015. — 88 с.

[95] http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportCRSV_UA.pdf

[96] Там само. С. 4.

[97] Див.: Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / За заг. ред. Олени Кочемировської. — ФОР Климченко Ю. Я., 2010. — 372 с.

http://gender.org.ua/images/lib/stan_systemy_2011.pdf

[98] Див.: *Левченко, Катерина. Чи готова Українська держава до захисту прав жінок?* // Українознавчий альманах. — 2011. — № 6. — С. 118–123; *Левченко К. Б., Легенька М. М. Повноваження органів охорони здоров'я у впровадженні роботи із попередження насильства в сім'ї* // Вісник Кримінологічної асоціації України. — 2015. — № 2. — С. 187–195.

[99] Див.: *Марценюк Т. О., Хуткий Д. О. Насильство у сучасній українській сім'ї (на прикладі АР Крим)* // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. — 2012. — № 999: Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». — С. 154–160.

[100] Див.: Доповідь про виконання Україною конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Восьма періодична доповідь. — К.: Міністерство соціальної політики України, Фонд народонаселення ООН, 2014. — 84 с.: <http://www.unfpa.org.ua/files/articles/5/59/CEDAW%20report%20ukr.pdf> Той самий звіт англійською: <http://www.unfpa.org.ua/files/articles/5/59/CEDAW%20report%20eng.pdf>

6 березня 2018

29691

РЕПЛІКИ СПІЛЬНОТИ

Реплік ще немає, Ваша репліка може бути першою

УСІ СТАТТІ ТЕМИ

Some voices cannot be heard, yours can

Кожна третя жінка є жертвою насильства, але тільки 12% свідків звертаються до поліції з підозрою про злочин. Європейська комісія з нагоди Міжнародного жіночого дня підготувала відео, щоб нагадати нам про силу голосу, який кожен з нас має.

[ДЕТАЛЬНІШЕ »](#)

Насильство, яке заведено не помічати в українській літературі

Оксана Щур

Українська література має імідж нуднущих текстів про страждання, де фігурують безталанні красуні, а чоловіки їм трапляються або неординарні, або безхарактерні. При ближньому розгляді у нашій класиці і сучасній літературі багато крові, зла, помсти, і часто насильство має виразний гендерний відтінок.

[ДЕТАЛЬНІШЕ »](#)

Валентина Петрова: «Мені складно розділити поняття “жінка” та “об’єкт насильства”»

Валентина Петрова

Чесно про мистецтво, буття жінкою, буття художницею, насильство і чоловіків. Фрагменти інтерв'ю з художницею, зробленого під час спільного проекту Центру візуальної культури та Alternatives eugoréennes в рамках програми Тандем—Україна 2016/17.

[ДЕТАЛЬНІШЕ »](#)

ЗАВАНТАЖИТИ ЩЕ

ГЕНДЕР
в деталях

✉ editor@genderindetail.org.ua

